

найпомітніших історіософських, геополітичних, публіцистичних та художніх праць науковців. А дух героїки, тяжіння до величного, до боротьби, культ лицарства, монументалізм як ознака синтезу багатьох мистецтв та відверта небайдужість до долі українського письменства наскрізним стрижнем проходить через ці праці, залишаючись невичерпним ключем до розуміння значущості та сили Слова, призначення Митця за різних обставин, у різні часи.

Список використаних джерел

1. Апостол повітнього українства: Спогади про Юрія Липу / [упорядкув. Петро та Юлія Кіндратовичі] – Львів : Каменярь, 2000. – 239 с. (серія «Пам'ять»).
2. Баган О. Юрій Липа: людина і мислитель / О.Баган – Київ : Конгрес Українських Націоналістів, 1994. – 40с.
3. Донцов Д. В мартівську річницю / Д.Донцов // Літературно-науковий вісник. - Львів, 1925. - Кн.У. – Річник ХХІУ. – Т. LXXXVІІ. – С. 56-64.
4. Донцов Д. Козак з мільонна свинопасів / Д. Донцов // Вісник. – 1935. – Річник 3. – Т. 2. – Книжника 5. – С. 369-381.
5. Донцов Д. Леся Українка [Текст] / Д. Донцов // Літературно-науковий вісник. – 1918. – Річник ХІХ. – Т.LXXІ. – С. 13-23.
6. Донцов Д. Спростачений Прометей («Тарас Шевченко» ВУ ФКУ) / Д.Донцов // Літературно-науковий вісник. – 1929. – Річник ХХУІІІ. – Т.XCLІІІ. – Книжка 1. – С. 80-85.
7. Горпиняк П.А. Публіцистика І.А. Бродського: автореф. дис. на здобуття канд. філолог.наук: 10.01.08. – «Журналістика» / П.А. Горипняк. – Єкатеринбург, 2009. – 22 с.
8. Киричук С.А. Інтертекстуальні і текстуальні аспекти творчості Ю.Липи: автореф. дис. на здобуття канд. філолог. наук: 10.01.01 «Українська література» / С.А.Киричук. – Київ, 2007. – 20 с.
9. Колкутіна В. «Пам'яті великого вигнанця»: Т.Шевченко в рецепції Д.Донцова / В.Колкутіна // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – 2009. – Філологічні науки. – Вип.. 20. – Кам'янець-Подільський: «Аксіома». – С. 295-300
10. Липа Ю.Провідництво письменства / Ю.Липа // Кур'єр Кривбасу. – 1997. – № 85-86. – С. 115-118.
11. Липа Ю. Селянський король / Ю.Липа // Кур'єр Кривбасу. – 1997. – № 85-86. – С. 118-132.
12. Літературознавчий словник-довідник / [ред.-упоряд. Р. Гром'як] – К. : Відродження, 1997. – 752 с.
13. Сварник Г. Юрій Липа і Дмитро Донцов крізь призму особистих і творчих взаємин / Г.Сварник // Юрій Липа: голос доби і приклад чину: Збірник наукових праць. – Львів, 2001. – С. 213-228.
14. Сініца Д.А. Художньо-публіцистичні жанри у літературі російського зарубіжжя (творча спадщина І.О.Ільїна): автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: 10.01.02 «Російська література» / Д.А.Сініца. – Сімферополь, 2006. – 20 с.
15. Славінський М. Санкт-Петербург і культура України: Шевченківські пам'ятні дні року 1911 у Петербурзі / М.Славінський // Хроніка 2000. – 2003. – Вип. 55/56 – №3. – С. 632-638.
16. Черватенко Л. Літературознавство як просвітництво /Л. Черватенко // Липа Ю. Бій за українську літературу. – Київ: Дніпро, 2004. – С. 338-348.

In this article is made comparative analyse of literature-criticaly studions of D.Dontsov and Y. Lypa about person and creation of Taras Shevchenko.

Key words: comparative analysis, literaty process , literature impact.

УДК 929 (477)

Поліщук Я.О.

Ягеллонський університет, Краків, Національний університет «Острозька академія», Острозь

КИЇВ ЯК ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ

В одному з есеїв, який має симптоматичну назву «Київ, вічне місто» (1938), Юрій Липа проаналізував концепт міста в аспекті його слави й упадку. Письменник проникливо оцінював минуле Києва, органічно пов'язуючи його історію з історією України. Феномен цього міста, як слушно доводить Ю. Липа, великою мірою пов'язаний з українською ментальністю, з контрверсійністю національного характеру, схильного до екстремних крайнощів та саморуйнації.

Не випадково Юрій Липа присвятив особі увагу загадці міста над Дніпром. Ішлося, звісно ж, не про деталі перебігу історичних подій, не про окремі факти та оцінки, а про щось значно істотніше, що визначило на віки роль Києва, органічно пов'язуючи його з історичною долею України. Відтак письменник чітко сформулював ту духовну основу, яка зробила можливим незвичайне піднесення Києва в добу середньовіччя [4, с. 291-295]. Разом з тим він одверто називав ті невідраді причини, які вели до згуби Княжого Міста, а заодно й Україну прирекли на підневільне існування впродовж довгих століть. У такій дихотомії протиставив Липа представив узагалі шлях українства – народу, спроможного до коротких яскравих спалахів, однак не здатного до послідовного процесу будівництва власної держави, що вимагає тривалої й методичної мобілізації сил. Слушність його висновку підтвержують дослідження сучасних учених, які аналізують національний характер [11, с. 53].

Якщо коротко резюмувати розважання Юрія Липи, то його формулу можна звести до двох складових: *воля* і *захланність*. Київ постав як місто вільних людей, і в цьому черпав свою наснагу, а на свободі вибору базувалася й ієрархія влади, і дисципліна та підпорядкування в давніх часах. Так, у поєднанні особистої волі й загального блага завжди є суперечність, цього не можна недобачати. Письменник не схильний був її легковажити. Він спробував вирізнити часи, коли амбіції вдавалося приборкувати, забезпечуючи порядок у Вічному Місті, від тих, коли анархічні чинники все-таки брали верх. «Духовість Києва мала в собі на початку вже зародки чогось, що приневолювало одиниці до, може, найтяжчого, до переборювання себе, до підпорядкування себе якійсь духовій і реальній ієрархії, – писав Ю. Липа. – Найамбітніші постаті самохиті ставали шаблями ієрархії, бо інакше та ієрархія не була б довший час такою міцною. Мусило бути глибоке і повне відчуження постаті володаря в тих будівничих нової культури. Якийсь ідеал людини стояв перед духовими очима будівничих Києва. Ідеал, тип – такий сильний і такий виразний, що вони, живі люди, почували себе тільки функцією, рисою, однією з чинностей тієї Довершеної Людини, а цілий збірний організм Києва, цілу його складну ієрархію вважали за найвідповідніший вислід тієї людини» [4, с. 295-296]. Отже, в основі духовного образу нашої столиці, як переконував есеїст, було почуття свободи, яке керувало свідомістю її найвидатніших лідерів та громадян.

Занепад же Києва, навпаки, був означений втратою цього відчуття, його проблематизацією в період пізнього середньовіччя. Тоді місто навчилось насолоджуватися владою й ненароком переситилося нею, удаючись до надмірної гордині. Тоді воно перетворилося на «місто-сибарит, препишного розкішника», вражаючи довколишні землі багатством бенкетів та безжурних гульбищ. «Зріст духової розпусти – ось перший найбільший удар для Вічного Міста» [4, с. 302], – резюмує письменник. І пов'язує з цим неславу не лише самого Києва, а й українців загалом, які на довший період позбавили себе права бути вільним народом, платячи надто дорогу ціну за захланність предків.

Ідеологічні акценти Юрія Липи цілком доречно застосувати до оцінки художньої літератури про Київ. У ХХ столітті про місто чимало написано, причому київська тема в цей період зазначена настільки сильно й багатоглибоко [7], що її можна було б оцінювати як своєрідний інтертекст. Адже нерідко реалізація цієї теми відбувається за принципом ланцюгової реакції, коли один твір провокує появу іншого, з відмінними ідеологічними акцентами тощо. У такий ланцюг вибудовуються твори з непересічним значенням, як-от «Записки кирпатого Мефістофеля» (1916) Володимира Винниченка, «Біла гвардія» (1925) Михайла Булгакова, «Місто» (1926) Валер'яна Підмогильного. Та й у сучасній літературі київська тема представлена досить-таки активно: це романи Володимира Діброви «Адріївський узвіз» (2007), Володимира Даниленка «Кохання у стилі бароко» (2009), Олеся Ільченка «Дім з химерами» (2009) тощо. Коли послуговуватись модною на сьогодні структуралістською термінологією, можна вжити щодо згаданого вище масиву творів означення «київський текст». Попри суперечливість цього поняття (адже воно передбачає внутрішню єдність текстів, не лише аналогію за зовнішньою ознакою), ризикнемо застосувати його в цій статті.

У програмовому романі В. Винниченка київський ландшафт вгадується вже з перших рядків: «Чути, як дзвонять у Софійському соборі великопосним, задумливим дзвоном» [2, с. 16]. Київ не випадково обраний тлом драматичних переживань та експериментів над мораллю головного героя твору, Якова Михайлюка. Проте місту тут відводиться радше пасивна роль. З одного боку, воно є гідним тлом для зображення героя й межової культурної ситуації, коли традиційна моральність втрачає смисл, а нова шукає утвердження в дискусіях та конфліктах. З іншого ж, традиційний образ міста, підкреслення в ньому пейзажних деталей або знакових архітектурних пам'яток радше відтінює суперечливість постаті Михайлюка, ризикованість його експериментів, що стосуються духовного зв'язку між людьми, кохання та приязні. У творі все ж подибуємо чимало пейзажів міста, що складаються на збірний образ Києва. Важливо, що цим романом письменник підтверджує український статус міста, яке в дореволюційні часи підлягало інтенсивній асиміляції з огляду на політику царської влади [6, с. 252].

Михайло Булгаков творить широку епічну картину міста в той переломний момент його історії, коли відбувалися революційні події [1]. Про його упереджений погляд на Київ, у якому домінантами виявляються символи російської присутності та влади, нам уже доводилося писати [9, с. 61-88], тому не будемо тут акцентувати на подібних аспектах. М. Булгаков у своїй візії виходить із державницької позиції, що зумовлює засудження анархічних порнів, які приносить революція, збурюючи спокій та лад у місті. Щоправда, його уявлення про лад виразно консервативні, вони пов'язані з досвідом Російської імперії, яка з огляду на внутрішні суперечності та загальну кризу руйнувалася на очах письменника. Булгаков не розуміє й не приймає українського зриву: для нього це лише бунт темних мас, несвідомого та дикого натовпу [1, с. 143].

Ідеологічна настанова М. Булгакова зумовлює витіснення з поля вартощів усього, що не вписується в формулу імперського, російського Києва [12, с. 102]. Через те в романі «Біла гвардія» багатонаціональність міста не береться до уваги, вона потрібна лише як тло для того, аби підкреслити панівну російську ідентичність. Зображуючи події української революції в Місті, письменник характеризує їх гостро критично. Звичайно, ці події побачені очима його героїв – представників офіцерської родини Турбінних та їхнього оточення, свідомість яких безумовно відбивається в характерності оцінок. Лідери українського руху – Скоропадський, Винниченко, Петлюра – правлять за героїв комічних, шаржованих, оцінюваних зневажливо, а весь український рух зображено як «дурну й нікчемну оперетку», незрозумілу й абсурдну дію, для якої письменник не знаходить раціонального пояснення, обмежуючись рівнем інстинктів: «нужда, обман, відчай, безнадійна дикість степів» [1, с. 323]. Українці у творі – це винятково

вихідці з села, що опиняються в місті тимчасово й почуваються там некомфортно, або ж прислуга, яка не має власного права голосу з огляду на суспільну ієрархію [1, с. 143]. Звідси – їхня нездатність до системної політики, до послідовних дій, тяжіння до анархічного безладу.

Коли ж абстрагуватись від колоніального погляду Булгакова на Київ та Україну, то слід визнати, що образ міста змальований письменником з великою увагою та любов'ю. Роман є спробою проникнути в дух місця (знамените *genius loci*), окреслити його чарівність, знайти духовний зв'язок часів та поколінь Міста. Цьому ефектові слугують численні описи міських пейзажів, які автор спостерігає в різні пори року, дня, в різних станах і настроях. Усе це складається на своєрідну сагу Києва, яка так приваблює читача в романі «Біла гвардія» та яка, варто підкреслити, робить його твором неперехідного значення, попри ідеологічні контрверсії.

Якщо в художній інтерпретації В. Винниченка й М. Булгакова Київ асоціюється головню з минулим, з традицією, з давниною, то в романі В. Підмогильного вчинено одважну спробу портретувати місто в момент його внутрішнього переродження, добто в добу непу та українізації. Підмогильний спостерігає поступове формування нової ідентичності міста, що з'являється внаслідок революційних перетворень та виразно протиставлена традиційній. Коли автор «Білої гвардії» репрезентує тенденцію, що покликана «відповідати на кризу, на загрозу катастрофи архаїзацією, тобто інверсійним поверненням значної частини населення до попередніх пластів культури, форм спілкування» [9, с. 486], то В. Підмогильний, навпаки, схильний до рефлексії над тим новим, що закріплюється в місті ХХ ст., що надає йому актуальної якості трансформації. Це поширення духу лівизни, лібералізму, націоналізму, ідей рівності та соціалізму, з одного боку, та відмирання застарілих міщанських звичаїв, занепад консервативної моралі, з іншого. Автор «Міста» зосереджує увагу на процесі народження нової міської еліти, репрезентантом якої виступає його головний герой Степан Радченко – службовець, інтелігент, письменник. Як людина творчої влачі він спроможний надати новий смисл власному існуванню в місті. До того ж, персонаж В. Підмогильного – це типовий представник молоді інтелігенції, що поєднує революційні ідеали з ідеями національно-культурного відродження. Це той фермент, який мав би, за логікою історії, творити нову еліту, що з часом заступила б стару, яка визначала обличчя Києва до революції. Письменник, проте, не спрощує проблему: образ Радченка аж ніяк не ідеалізується, він не позбавлений поважних суперечностей, що в цілому ставлять під сумнів потенційну силу новітньої інтелігенції та її вплив на формування нового образу міста. Що ж до міста, то, на відміну від булгаковського образу, в романі Підмогильного маємо не сталий топос, а якість становлення з усіма неоднозначними похідними цього стану.

Найістотнішим для українського прозаїка 20-х років, як нам видається, є все-таки акцент на творчій, перетворюючій сутності міста (точніше сказати, культури міста, цивілізаційно-культурній місії його), що втягує людину в особливу атмосферу змагання, конкуренції, боротьби, що мобілізує її волю та амбіції («глибоке почуття свободи, волі», за Ю. Липою [4, с. 296]). Саме такий динамічний образ Києва стає для героїв роману «Місто» симпатичним та інтригуючим ціннісним орієнтиром. Це місто «доходило апогея творчості, достигало, напружувалось, щоб навесні, скинувши вінчальну фату, починати своє зав'язання. Це був час, коли пізно гаснуть вікна будинків і всередині коло столів, цих храмів нового поганства, сидять двоногі зосереджені сови, виношуючи, породжуючи й плекаючи адміністративні, господарські, мистецькі й наукові плани; був час, коли хрусткими вулицями мчать легенькі саночки, коли голоснішає музика пивниць, більшають обороти рулетки, коли автобуси узуваються в ланцюги, жінки – в чарівні боти, а молоді студенти складають перші звіти в інститутах і житті» [8, с. 97].

Історична пам'ять, котра так багато значила для персонажів «Білої гвардії», тут утрачає вагомість. Проте глухоту щодо неї покликаний компенсувати той дух ентузіазму, що характеризує творення нового урбаністичного простору, причому суб'єктами цього процесу, власне, виступають не автохтони, а прибульці з сіл та містечок, як Степан Радченко.

Чи вдасться зрівноважити в цій переломній ситуації здобутки і втрати, себто «почуття свободи, волі» з «підпорядкуванням себе якійсь духовій і реальній ієрархії» [4, с. 296, 295]? Це питання лишається риторичним; принаймні в романі В. Підмогильного немає однозначної відповіді на нього. Так, один із героїв у розмові з Радченком ділиться наступною рефлексією, яка зраджує таку неоднозначність: «Я скучив [...] за Києвом [...]. Великий, чарівний! Коли зійшов з вагона, коли відчув під ногами його ґрунт, коли побачив себе в ньому – я затремтів. Це дурниця, звичайно. Але де ви знайдете такий простір, таку могутню розлогість вулиць? І на кожному кроці бачите спогади, ступаєте ногами в сліди предків [...]. Кінець кіцем усі наші аероплани, радіо й задушливі гази – пікчемний дріб'язок проти втраченої надії на рай. [...] Слухайте, ви думали про страшну суперечність людини, що свідомо безглуздості свого минушого існування, а увічнити його не спроможна?» [8, с. 155].

Цілком гідно розвиває перервану традицію «київського тексту» Володимир Даниленко в романі «Кохання в стилі бароко». За кулісами Даниленкового твору іронічно усміхаються М. Гоголь і М. Лєсков, М. Булгаков і В. Підмогильний. Традиційність – це те, що визначає загальний задум твору, його дух і сферу властивих інтертекстуальних паралелей, які зосереджені навколо широко закровоної теми Києва – у міському фольклорі, історії, літературі, монументальному мистецтві тощо. Традиція надає певності авторові, який береться за чергове відчитування таємниць міста-палімпсеста, одного з утілень образу Вічного Града й сакрального локусу на цій землі. На локальному рівні тексту маємо численні історичні екскурси, що, разом взяті, ніби софійська мозаїка, складаються на справді поважний київський епос. Можна було б говорити й про кшталт «архітектурного» роману, настільки виразні та влучні в ньому описи найхарактерніших будівель Міста. А ще свої оповіді В. Даниленко щедро

приправляє містикою, що не лише зміцнює інтигу, а й своєрідно наркотизує це читво для кожного, хто хоч трохи знає нашу столицю.

Роман В. Даниленка в повному сенсі слова киевоцентричний. Тобто, справа не в тому, що дія відбувається в цьому місті (було б надто банально й просто). Річ у тім, що акція «Кохання в стилі бароко» не могла би розігратися в жодному іншому місті. Минуле граду Кия ніби переслідує героїв. Надто – у двох його вимірах: монументальному та містичному. Якщо перший рельєфно проявляється в міській архітектурі (знов-таки, автор не обмежується описом місцевих пам'яток, проте з інтригою оповідає про їхні особливості й таємничі людські історії, які приховує цей камінний літопис), то другий знаходить відображення на рівні потаємного зв'язку з іншими світами, який повсякчас відчувають або навіть провокують персонажі твору. Шедеври міського будівництва творять своєрідний код, який намагається розгадати головний герой Валерій Колядевич. Не випадково й за професією він – архітектор, тобто людина, яка добре знається на мові каменю. Окрім того, Колядевич як справжній інтелектуал цікавиться та захоплюється різними гранями життя колишнього Києва, але й володіє добрими знайомствами в колі сучасної еліти. Разом із загадковою жінкою Юлією, що стає його фатальним коханням, Колядевич вибирається до культових місць старого Києва, щоб пізнати в них справжній дух цього магічного міста.

Як видно, В. Даниленко творить чергову версію фаустівської теми спокуси та жертви, солодкої міті, заради якої герой готовий заплатити найвищу ціну. Історія його Колядевича огорнута багатою й субтельною символікою, що нагадує читачеві численні літературні й позалітературні (скажімо, історичні або актуальні політичні реалії України) аналогії. Володимир Даниленко сприймає Київ як сакральний простір: поруч із нині сущими тут продовжують жити ті, які давно покинули цей світ. Вони або приходять у наші сни, або ж надалі мандрують містом, знаходячи в ньому властиві ніші – ночі, безлюдних околиць, загумінків і таємничих схронів, парків і покинутих будівель чи, врешті, магічного засвіття-задзеркалля. Коли говорити про тіні, то вони репрезентують розчинену субстанцію цього міста, перевтілюючись у деталі будинків або речі. Автор обґрунтував цілу теорію таких перевтілень, що їх зазнають духи міста. Її вкладено в уста привида колись найбагатшого подільського купця Симхи Лібермана, якого позбавили життя в революційному 1917-му, такого собі типового мешканця підземного кийського світу: «Споглядаю краєвиди, дивлюся на тіні людей, що блукають навколо зруйнованих могил, і мандрую берегами підземних річок. О, під землею є на що подивитись! Там течуть ріки з гарними назвами – Либідь, Глибочиця, Клов, Западінка, Горянка, Скоморох, Мокра, Совка, Любка, Киянка, що дзюркоче за Львівською площею в улоговині Киянівського завулку, і навіть мертві ріки – Курячий Брід і Почайна, в якій князь Володимир хрестив киян... А я проникаю у сни давно померлих людей, у яких продовжують текти ці ріки» [3, с. 146]. Логічним висновком цієї теорії є твердження про загальний зв'язок матеріального й містичного світів – воно видається нам неймовірним, надуманим, а проте автор апелює до читача, аби не легковажив цього зв'язку: «Думаєш, мертві нічого не бачать? Вони за вами спостерігають, приходять у ваші сни, підказують, коли треба, і переживають, коли ви щось не те робите» [3, с. 146].

Саме сакральний статус Києва (у кращих традиціях середньовічних апокрифів та житій, зокрема киево-печерських старців) обумовлює твердження, що це місто так часто зазнає атак демонічних сил, відтак його слід постійно берегти від впливів зла, яке завжди поруч, за майже невлонною межею. Певно, що в романі не обійшлося без живої міфології, яка передається з покоління в покоління киян: про сумнівну славу Лисої гори, про привид замку Ричарда на Андріївському узвозі, про чорного монаха, що провокує аварії на мосту Патона, про потвор Будинку з химерами, які вночі начебто оживають. Автор уміло обіграє знані легенди, цей характерний пласт сучасного міського фольклору (скептичні сучасники мало в що вірять, а от забобонні та містичні оповіді полюблять достоту так, як колись, століття чи два тому). Та він не задовольняється лише цим фольклором, а істотно доповнює місцевий бестіарій, оповідаючи про призабуті постаті або й вимислюючи окремі з цих пікантних історій. Роман Володимира Даниленка засвідчує, наскільки значні потенційні можливості може таїти в собі «кийський текст», як з огляду на його апелювання до літератури минулого, так і з огляду на пошук нових значень та комбінацій міських образів та символів.

Тема Києва й образ Києва в новітній белетристиці – виразне віддзеркалення різних ідеологічних візій міста, які реалізували окремі автори. У кожному зі згаданих випадків можна відчитувати сторінки слави й ганьби міста, беручи за основу липівську формулу Києва як виразника національного характеру українців, схильного до крайнощів та спалахів, до війни і бенкету [4, с. 302, 300]. Є тут необмежений простір для глибшої рефлексії, що стосується не лише окремого міста, а й долі України, народу, світу. У пафосі концепту Києва письменники ХХ сторіччя також перегукуються з Юрієм Липою, який у вірші «Про святу Софію» (з циклу «Київські легенди») спробував означити таємницю міста, що одвіку приваблювала й інтригувала його мешканців:

Будувало дванадцять лицарів Софію,
Що збудують, день мине,
Земля проглине,
Сміються люди на таку чудасію.
Будувало дванадцять лицарів – роки,
А вночі їм Мати Свята
Вкладала в уста

Пісню про храм високий.
Сталось чудо велике однієї ночі:
Вийшла з землі рано
Софія осіяна,
Вийшла, засліпила людям очі [5, 221-222].

Список використаних джерел

1. Булгаков М. Белая гвардия: Гражданская война в России [сост., подгот. текстов, вст. ст., комментарии В. И. Лосева] / Михаил Булгаков // Собрание сочинений: В 8 т. – Т. 2. – СПб: Азбука-классика, 2002. – 768 с.
2. Винниченко В. Записки кирпатого Мефистофеля: роман [упоряд. І. Кошова; передм. М. Жулинського]. – Черкаси: Брама-Україна, 2005. – 264 с.
3. Даниленко В. Кохання в стилі бароко: роман / Володимир Даниленко – Львів: ЛА «Піраміда», 2009. – 300 с.
4. Липа Ю. Київ, вічне місто / Ю. Липа // Липа Ю. Бій за українську літературу. – К.: Дніпро, 2004. – С. 288-305.
5. Липа Ю. Твори: В 10 т. – Том 1: Поезія / Липа Юрій. – Львів: Каменяр, 2005. – 543 с.
6. Михутина И. В. Украинский вопрос в России (конец XIX – начало XX века): монография / И.В. Михутина. – Москва, 2003. – 288 с.
7. Петровский М. Городу и миру: Киевские очерки / Мирон Петровский. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Киев: Издательский дом А+С; Издательство „Дух і літера”, 2008. – 424 с.
8. Підмогильний В. Місто: Роман, оповідання [упоряд. Р. Мовчан та В. Шевчука; вст. слово В. Шевчука] / Валер'ян Підмогильний. – К.: Молодь, 1989. – 448 с.
9. Поліщук Я. Пейзажі людини / Ярослав Поліщук. – Харків: Акта, 2008. – 348 с. (Серія: Університетські лекції з компаративістики й історії літератури).
10. Российская цивилизация: Этнокультурные и духовные аспекты: Энциклопедический словарь / Ред. кол.: Мчедлов М. П. и др.; Авт. кол.: Андреев А. Л. и др. – М.: Республика, 2001. – 544 с.
11. Українська душа: Зб. наук. праць [відпов. ред. В. Храмова]. – К.: Фенікс, 1992. – 128 с.
12. Thompson E. M. Trubarurzy Imperium. Literatura rosyjska i kolonializm [przekład z ang. A. Sierszulska] / Ewa Thompson. – Kraków: Universitas, 2000. – 376 s.

УДК 821.161.2091

Райбедюк Г.Б.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

АНТРОПОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ХУДОЖНЬО-ФІЛОСОФСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПИСЬМЕННИКА (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ Ю.ЛИПИ ТА В.СТУСА)

У статті досліджується антропологічна парадигма естетичної концепції Ю.Липи та В.Стуса. З'ясовується взаємодія їх культурних кодів на основі інтерпретації загальних та індивідуальних модусів антропологізму.

Ключові слова: текст, діалог, антропологія, гуманістичний дискурс, суб'єктивний досвід, опозиція, топос.

Характерною особливістю сучасного літературознавства є активізація інтересу науковців до тих художніх творів, котрі акумулюють у собі потужний гуманістичний потенціал, виводять на перший план смисложиттєві проблеми граничних підстав людської особистості. Сьогодні теоретики літератури активно дискутують про гуманістичну змістовність (спрямованість) творчості митця як про один із найважливіших критеріїв художності літератури. Г.Клочек вважає її субстанцією, яка «найбільш органічно і найбільш, сказати б, легко переходить (переформовується, перевтілюється) в художній субстрат» [8, с. 300]. Означена ситуація особливо загострилась у пору постструктуралізму з його пантекстуальним художньо-філософським мисленням та позитивістськими настановами щодо псевдозречення «вічних» питань буття. Ця тенденція, котра спричинила послаблення уваги науковців до цілісного знання про людину як гносеологічний суб'єкт і як діяльну особистість, вимагає актуалізації антропологічного методу дослідження літератури, з'ясування її антропологічних (етико-екзистенційних) завдань.

Останніми роками у літературознавстві усталюється антропологічний аналіз, зумовлений «спротивом до сучасної теоретичної моделі та інтересом до позаформально-структурних вимірів тексту і загалом літератури» [15, с. 7]. М.Ткачук зауважує, що й українське літературознавство «повернуло свій погляд до антропологічного аналізу літературного твору, тобто висвітлення його людинознавчої природи» [28, с. 47].

Ідея утвердження гуманістичного начала буття структурує енергетику тексту, визначаючи смислові центри творчості Ю.Липи та В.Стуса. Розгляд їхньої спадщини в типологічних зіставленнях і діалогічних стосунках, безперечно, зумовлений сучасними тенденціями літературознавства, яке, «за загальним визнанням, стає сьогодні, у час зближення культур, однією з найперспективніших галузей науки про літературу» [3, с. 13]. Однак такий підхід диктується насамперед дивовижною подібністю їхніх доль, ідейно-естетичних акцентів творчості, навіть наукової інтерпретації спадщини. В особі кожного з них сконцентровано широку натуру «мислителя, містика, борця» [1, с. 23]. Поезію і Ю.Липи, й В.Стуса можна розглядати як «пристрасну молитву людини, яка усвідомила, побачила своє призначення і готова виконати його» [13, с. 99]. Їх споріднює феномен художнього профетизму, свого роду